

Sylvia Gołąb*, Małgorzata Szcześniak**

**Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, **Uniwersytet Szczeciński*

EKONOMICZNO-PSYCHOLOGICZNE WYZNACZNIKI JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW WSI

*ECONOMIC AND PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF LIFE QUALITY
AMONG RURAL AREAS RESIDENTS*

Słowa kluczowe: jakość życia, ekonomiczno-psychologiczne wyznaczniki jakości życia, tereny wiejskie

Key words: life quality, economic and psychological determinants of life quality, rural areas

JEL codes: R21, R22

Abstrakt. Celem opracowania jest analiza wybranych ekonomiczno-psychologicznych wyznaczników jakości życia osób z terenów wiejskich. Badanie przeprowadzono wśród 68 osób zamieszkujących tereny wiejskie w województwie zachodniopomorskim. W badaniu wykorzystano kwestionariusz poczucia jakości życia, interpersonalną skalę motywacji związanej z przebaczeniem, skalę satysfakcji z życia oraz ankietę dotyczącą oceny sytuacji materialnej osoby badanej i jej otoczenia, opracowaną na podstawie literatury przedmiotu. Wyniki badań wskazują, że ogólne poczucie jakości życia pozytywnie koreluje ze zmiennymi psychologicznymi (satysfakcja z życia i przebaczenie) oraz większością wskaźników oceny sytuacji materialnej osób badanych. Na podstawie rezultatów badań określono, które zmienne psychologiczne i ekonomiczne pozwalają istotnie statystycznie przewidywać poziom ogólnego poziomu poczucia jakości życia.

Wstęp

W literaturze znaleźć można wiele definicji jakości życia, jednak ze względu na wieloaspektowość i interdyscyplinarność tego pojęcia, często różnią się one od siebie. W najszerszym wymiarze jakość życia utożsamiana jest z dobrobytem i dobrostanem jednostki [Sompolska-Rzechuła 2013]. Na podstawie różnorodnych ujęć wyróżnia się jednak pewne kryteria definiowania tego pojęcia. Tadeusz Borys [2008] jako jedno z kryteriów przyjmuje obiektywność jakości życia. Istota oceny obiektywnej sprowadza się do statystycznego pomiaru warunków życia jednostek i zbiorowości w odniesieniu do podstawowych wymiarów, związanych zarówno z poziomem materialnych warunków życia, poszerzonych o niektóre aspekty społeczne lub środowiskowe [Borys 2001, Polak 2016]. Obok podejścia zakładającego obiektywny charakter jakości życia, istotne jest także podejście procesualne, uznające subiektywny jego wymiar. Subiektywna jakość życia odnosi się do stopnia zaspokojenia potrzeb, związana jest z postrzeganiem własnego życia przez jednostkę, które jest determinowane określonym systemem wartości, warunkami społecznymi, gospodarczymi i politycznymi [Borys 2008]. Ze względu na wielowymiarowe ujęcie jakości życia, wynikające m.in. z zainteresowania tym zagadnieniem przedstawicieli różnych dziedzin nauki, pomiar tej kategorii jest zadaniem trudnym. Warto jednak podkreślić, że pełny obraz jakości życia danej zbiorowości uzyskać można tylko przy podejściu holistycznym, wielowymiarowym i interdyscyplinarnym [Sompolska-Rzechuła 2013]. Dlatego szczególnie wartościowe mogą okazać się badania interdyscyplinarne, łączące różne podejścia i aspekty omawianego zagadnienia.

Celem opracowania jest analiza jakości życia osób z terenów wiejskich, zaś przedmiotem analizy ocena wybranych wyznaczników psychologicznych i ekonomicznych jakości życia, zarówno subiektywnych (satysfakcja z pracy i przebaczenie) oraz obiektywnych, wyrażonych sytuacją materialną oraz poczuciem szeroko pojętego bezpieczeństwa, jak również otoczenia osób badanych.

Material i metodyka badań

Badanie przeprowadzono wśród 68 osób aktywnych zawodowo (65% kobiet) w wieku od 20 do 58 lat ($M = 27,16$, $SD = 8,05$), zamieszkujących tereny wiejskie. W badaniu przyjęto następujące założenia:

- hipoteza 1: ogólne poczucie jakości życia pozytywnie koreluje ze zmiennymi psychologicznymi (satisfakcja z życia i przebaczenie) – im wyższa satisfakcja z życia i przebaczenie, tym wyższa jakość życia
- hipoteza 2: ogólne poczucie jakości życia pozytywnie koreluje ze zmiennymi o charakterze ekonomicznym (poszczególnymi wskaźnikami oceny sytuacji materialnej i mikrootoczenia osób badanych) – im lepsza ocena sytuacji materialnej osób badanych i mikrootoczenia, tym wyższe ich poczucie jakości życia
- hipoteza 3: poczucie jakości życia zależy od niektórych wymiarów psychologicznych (satisfakcja z życia i przebaczenie) – satisfakcja z życia i przebaczenie są predyktorami poczucia jakości życia
- hipoteza 4: poczucie jakości życia zależy od niektórych wymiarów oceny sytuacji materialnej uczestników i oceny otoczenia – wymiary sytuacji materialnej i oceny otoczenia są predyktorami poczucia jakości życia.

W celu weryfikacji hipotez zastosowano: kwestionariusz poczucia jakości życia, interpersonalną skalę motywacji związanej z przebaczeniem – TRIM-12 (*Transgression-Related Interpersonal Motivations Inventory*), skalę satisfakcji z życia oraz ankietę dotyczącą zarówno oceny sytuacji materialnej osoby badanej, jak i oceny jej otoczenia.

Kwestionariusz poczucia jakości życia autorstwa Marii Straś-Romanowskiej, Anny Oleszkowicz i Tomasza Frąckowiaka składa się 60 twierdzeń, które mierzą cztery wymiary dotyczące sfer: psychofizycznej (dobrostan biologiczny, zaspokojenie potrzeb biologicznych i życie w zgodzie z organizmem), psychospołecznej (nabywanie kompetencji społecznych, relacje z ludźmi, życie w zgodzie z otoczeniem społecznym), podmiotowej (samorealizacja jednostki poprzez osiąganie własnych celów, realizacja zainteresowań i pasji), metafizycznej (rozwój duchowy, akceptacja absolutnych wartości i życia w zgodzie z sumieniem) [Straś-Romanowska 2005, Straś-Romanowska, Frąckowiak 2007, Frąckowiak 2012]. Stanowi on operacjonalizację poczucia jakości życia, dla którego teoretyczną podstawą była koncepcja człowieka wielowymiarowego [Straś-Romanowska, Frąckowiak 2007], złożonego, charakteryzującego się niejednorodną strukturą potrzeb i dążeń [Frąckowiak 2012].

Rzetelność dla całej skali, mierzona współczynnikiem α Cronbacha, w przeprowadzonym badaniu wyniosła 0,847 (sfera psychofizyczna $\alpha = 0,51$, psychospołeczna $\alpha = 0,79$, podmiotowa $\alpha = 0,78$, metafizyczna $\alpha = 0,58$).

Interpersonalna skala motywacji związanej z przebaczeniem – TRIM-12 [McCullough i in. 1998] jest oparta na założeniu, że przebaczenie polega na zmianach motywacyjnych, dzięki którym jednostka skrzywdzona zmniejsza w sobie pragnienie zemsty w stosunku do krzywdziciela („chęć, żeby ta osoba dostała to, na co zasłużyła”) i unikania („żyć tak, jakby ta osoba nie istniała”). Rzetelność całej skali, mierzona współczynnikiem α Cronbacha w przeprowadzonym badaniu wyniosła 0,898 (czynnik unikania wyniósł $\alpha = 0,900$, a czynnik zemsty wyniósł $\alpha = 0,867$). Analiza czynnikowa potwierdziła oryginalną strukturę kwestionariusza, a oba czynniki wyjaśniają ponad 61% wariacji.

Skala satisfakcji z życia (*Satisfaction with Life Scale*) [Diener i in. 1985] jest krótkim 5-twierdzeniowym kwestionariuszem do pomiaru zadowolenia z życia. Rzetelność całej skali wyniosła w badaniu $\alpha = 0,827$. Im wyższy wynik ogólny, tym wyższa satisfakcja z życia.

Kwestionariusz ankiety, przygotowany na podstawie literatury przedmiotu [por. Czapiński, Panek 2015, Kryk, Włodarczyk-Spiwak 2006] dotyczył zarówno oceny sytuacji materialnej osoby badanej, jak i oceny jej otoczenia. W pierwszej części respondenci byli proszeni o ocenę stopnia zaspokojenia wybranych grup potrzeb w prowadzonym gospodarstwie domowym.

Współczynnik α Cronbacha oceny sytuacji materialnej wyniósł 0,911. W drugiej części respondenci proszeni byli o ocenę aspektów mikrootoczenia. Współczynnik α Cronbacha oceny otoczenia osób badanych wyniósł 0,895.

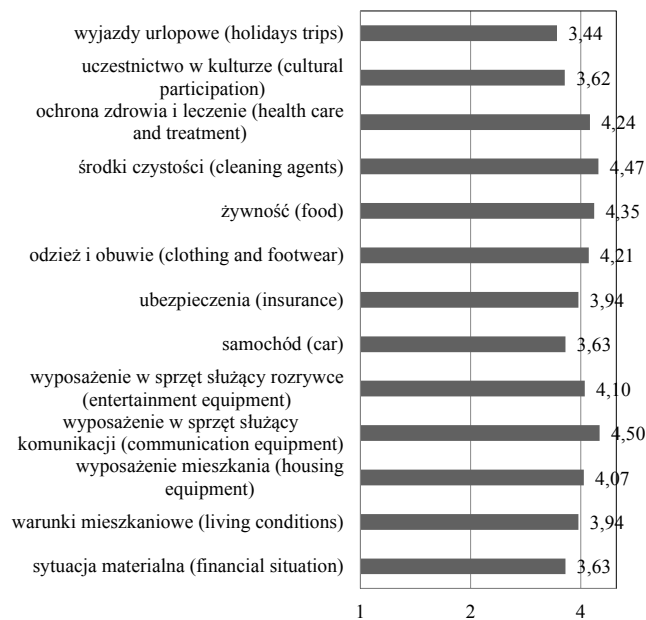
Wyniki

W pierwszym etapie przeprowadzono statystyki opisowe, określając poziom oceny sytuacji materialnej uczestników badania (rys. 1). Wśród potrzeb, których rezultat przekroczył średnią dla wszystkich ocen ($M_{og} = 4,01$) znalazły się: wyposażenie w sprzęt służący komunikacji (internet, telefon), środki czystości, żywność, ochrona zdrowia i leczenie, odzież i obuwie, wyposażenie w sprzęt służący rozrywce oraz wyposażenie mieszkania/domu.

Następnie zweryfikowano poziom oceny otoczenia osób badanych (rys. 2), która okazała się niższa od oceny sytuacji materialnej ($M_{og} = 3,51$). Wobec mikrootoczenia prowadzonego gospodarstwa domowego, respondenci ocenili najlepiej edukację (jedeny wynik powyżej 4), infrastrukturę drogową, dostępność żłobków i przedszkoli oraz transport.

Kolejno zbadano poziom globalnej jakości życia i jej wymiarów (rys. 3). Średnie poczucie jakości życia wśród respondentów wyniosło 198,22 ($SD = 17,48$) i można je uznać za wysokie (dla porównania w badaniach Marioli Paruzel-Czachury [2013] przeprowadzonych wśród aktywnych zawodowo kobiet i mężczyzn wynik był średni przy $M = 142,34$ i $SD = 12,58$). Najniższy wynik w badaniu to 153, najwyższy 235.

W drugim etapie, po przeprowadzeniu statystyk opisowych, dokonano analiz korelacyjnych r Pearsona pomiędzy poczuciem jakości życia, przebaczeniem, satysfakcją z życia oraz aspektami sytuacji materialnej i mikrootoczenia, w celu zweryfikowania hipotez 1. i 2. Uzyskane wyniki wskazują na pozytywną korelację poczucia jakości życia z satysfakcją z życia oraz zmiennymi

Rysunek 1. Ocena sytuacji materialnej uczestników badania (N = 68)
Figure 1. Evaluation of the financial situation of the study participants (N = 68)

Źródło: badania własne
Source: own study

ekonomicznymi (oceną sytuacji materialnej i oceny mikrootoczenia) oraz negatywną z zemstą. Jedynymi ocenami, które nie korelowały z poczuciem jakości życia w tej grupie badawczej były wyposażenie w sprzęt służący komunikacji (internet, telefon) i placówki kulturalne (biblioteki, kina, kluby).

W trzecim etapie podjęto próbę zweryfikowania hipotezy 3., aby sprawdzić, które zmienne psychologiczne pozwalają istotnie statystycznie przewidywać poziom ogólnego poczucia jakości życia. Analiza regresji wielokrotnej przy użyciu metody krokowej wykazała (tab. 1), że predyktorem wyjaśniającym samodzielnie największy odsetek (41%) wariacji ogólnego poczucia jakości życia była satysfakcja z życia. Nie bez znaczenia było jednak dodanie do modelu

Rysunek 2. Ocena otoczenia osób badanych (N = 68)

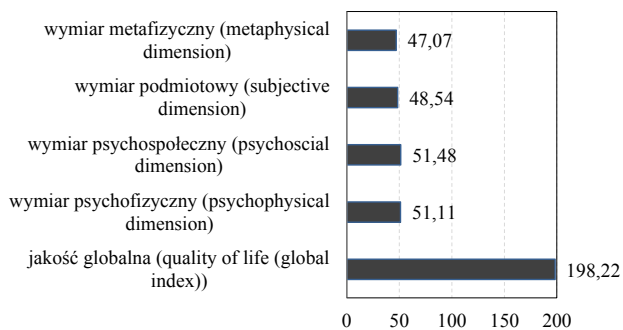
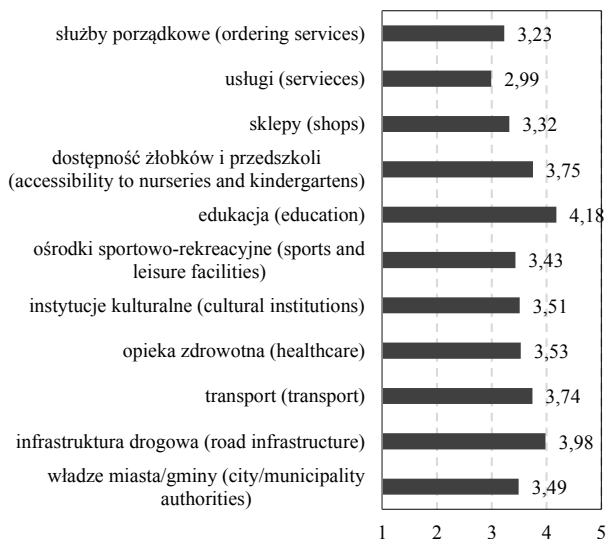
Figure 2. Assessment of respondents' environment (N=68)

Źródło: badania własne

Source: own study

zemsty, jako negatywnego wymiaru przebaczenia, dzięki czemu procent wyjaśnionej wariancji zmiennej wzrósł istotnie statystycznie. Ten model wyjaśniał łącznie 46% zmienności jakości życia. Wartości współczynnika β świadczą, że zadowolenie z życia i unikanie zemsty (przebaczenie) wiążą się z większym prawdopodobieństwem wyższego poziomu poczucia jakości życia.

Następnie, w celu zweryfikowania hipotezy 4., przeprowadzono analizę regresji z zastosowaniem aspektów oceny sytuacji materialnej, jako możliwych predyktorów ogólnego poziomu poczucia jakości życia (tab. 2). Okazało się, że predyktorem wyjaśniającym samodzielnie największy odsetek (26%) wariancji ogólnego poczucia jakości życia były wyjazdy urlopowe. Dodano do modelu aspekt ubezpieczeń, dzięki czemu procent wyjaśnionej wariancji zmiennej wzrósł istotnie statystycznie. Uzyskany model

Rysunek 3. Poziom globalnej jakości życia i jej wymiarów (N = 68)

Figure 3. Level of global quality of life and its dimensions (N = 68)

Źródło: badania własne

Source: own study

Tabela 1. Współczynniki analizy regresji dla zmiennej zależnej w postaci poczucia jakości życia i zmiennych psychologicznych (N = 68)

Table 1. Factors of regression analysis for the quality of life as dependent variable and psychological variables (N = 68)

Modele/Models	B	SE	β	R^2	ΔR^2	$F_{\text{zmiany/change}}$
Model 1				0,41	0,40	45,16***
Stała/Constant	157,64	6,25				
Satysfakcja z życia/Satisfaction with life	1,94	0,29	0,64***			
Model 2				0,46	0,43	26,54***
Stała/Constant	166,25	7,17				
Satysfakcja z życia/Satisfaction with life	1,91	0,28	0,42***			
Zemsta/Revenge	-0,77	0,34	-0,28*			

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Źródło: badania własne

Source: own study

Tabela 2. Współczynniki analizy regresji dla zmiennej zależnej w postaci poczucia jakości życia i ocen sytuacji materialnej jako zmiennych niezależnych (N = 68)

Table 2. Factors of regression analysis for the quality of life as dependent variable and financial situation of the study participants (N = 68)

Modele/Models	B	SE	β	R^2	ΔR^2	$F_{\text{zmiany/change}}$
Model 1				0,26	0,25	23,15***
Stała/Constant	170,63	6,01				
Wyjazdy urlopowe/Holidays trips	8,01	1,66	0,51***			
Model 2				0,33	0,31	16,01***
Stała/Constant	155,78	8,10				
Wyjazdy urlopowe/Holidays trips	6,57	1,69	0,42***			
Ubezpieczenia/Insurance	5,03	1,92	0,28*			

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Źródło: badania własne

Source: own study

Tabela 3. Współczynniki analizy regresji dla zmiennej zależnej w postaci poczucia jakości życia i ocen otoczenia osób badanych (N = 68)

Table 3. Factors of regression analysis for the quality of life as dependent variable and assessment of the respondents' environment (N = 68)

Modele/Models	B	SE	β	R^2	ΔR^2	$F_{\text{zmiany/change}}$
Model 1				0,20	0,19	16,52***
Stała/Constant	172,12	6,64				
Służby porządkowe/Ordering services	7,40	1,82	0,45***			
Model 2				0,26	0,24	11,65***
Stała/Constant	161,10	7,92				
Służby porządkowe/Ordering services	5,84	1,87	0,42***			
Transport/Transport	4,92	2,07	0,27*			

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Źródło: badania własne

Source: own study

wyjaśnia łącznie 33% zmienności satysfakcji z pracy. Wartości współczynnika β świadczą, że wyjazdy urlopowe i możliwość korzystania z ubezpieczeń wiążą się z większym prawdopodobieństwem wyższego poziomu poczucia jakości życia.

W ostatnim etapie przeprowadzono analizę regresji wielokrotnej z zastosowaniem ocen otoczenia jako zmiennych niezależnych i jakości życia jako zmiennej zależnej (tab. 3). Okazało się, że predyktorem wyjaśniającym samodzielnie największy odsetek (20%) wariacji ogólnego poczucia jakości życia była ocena działania służb porządkowych. Dodanie do modelu zmiennej transportu podniosło procent wyjaśnionej wariacji zmiennej do 26% zmienności poczucia jakości życia. Wartości współczynnika β pozwalają sądzić, że oceny służb porządkowych i transportu wiążą się z większym prawdopodobieństwem wyższego poziomu poczucia jakości życia.

Podsumowanie

Celem badań była próba oceny wybranych wyznaczników psychologicznych i ekonomicznych jakości życia osób z terenów wiejskich. Wyniki analiz wykazały, że ogólne poczucie jakości życia pozytywnie koreluje ze zmiennymi psychologicznymi (satysfakcja z życia i przebaczenie) oraz większością wskaźników oceny sytuacji materialnej osób badanych. Stwierdzono, że wyjazdy urlopowe, możliwość korzystania z ubezpieczeń oraz ocena służb porządkowych i transportu wiążą się z większym prawdopodobieństwem wyższego poziomu poczucia jakości życia.

Pomimo wielu trudności metodologicznych, związanych z ustaleniem sposobów pomiaru i określeniem mierników jakości życia, warto byłoby dokonać porównania tej kategorii wśród

mieszkańców wsi i miast z uwzględnieniem aspektów materialnych (obszar, infrastruktura, edukacja, itp.) i niematerialnych (możliwości) miasta. Badania interdyscyplinarne poziomu życia wybranych grup społeczno-ekonomicznych mają przede wszystkim walor praktyczny – powinny być wykorzystywane do wyrównywania szans między tymi grupami, lepszego planowania oraz eliminowania nierówności. Jest to istotne nie tylko z punktu widzenia jednostki, ale także całego społeczeństwa, gdyż wiąże się z określonymi konsekwencjami dla życia społecznego i gospodarczego oraz wpływa na określone decyzje społeczno-ekonomiczne.

Literatura/Bibliography

- Borys Tadeusz. 2001. Jakość życia jako kategoria badawcza i cel nadrzędny. [W] *Jak żyć? wybrane problemy jakości* (Quality of life as a research category and a superior goal. [In] How to live? Selected quality problems), ed. A. Wachowiak, 27-32. Poznań: Wydawnictwo Fundacji „Humaniora”.
- Borys Tadeusz. 2008. Propozycja siedmiu typologii jakości życia (The proposal of seven typologies of life quality). *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Gospodarka a Środowisko* 9 (22): 125-135.
- Czapiński Janusz, Panek Tomasz. 2015. *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków* (Social diagnosis 2015. Objective and subjective quality of life in Poland). Warszawa: Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego), http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2015.pdf.
- Diener Ed, Robert A. Emmons, Randy J. Larsen, Sharon Griffin. 1985. The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment* 49 (1): 71-75.
- Frąckowiak Tomasz. 2012. Poczucie jakości życia osób długowiecznych (The sense of the quality of life for long-lived people). *Psychologia Rozwojowa* 17 (1): 101-115.
- Kryk Barbara, Katarzyna Włodarczyk-Śpiewak. 2006. Wybrane aspekty jakości życia na przykładzie województwa zachodniopomorskiego. [W] *Zachowania rynkowe gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w okresie transformacji systemowej w Polsce* (Selected aspects of quality of life on the example of the West Pomeranian Voivodeship. [In] Market behavior of households and enterprises in the period of systemic transformation in Poland). ed. D. Kopycińska, 95-110. Szczecin: Katedra Mikroekonomii.
- McCullough Michael E., Chris Rachal, Steven J. Sandage, Everett L. Worthington, Susan Wade Brown, Terry L. Hight. 1998. Interpersonal forgiving in close relationships: II. Theoretical elaboration and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology* 75 (6): 1586-1603.
- Paruzel-Czachura Mariola. 2013. Poczucie jakości życia i poziom wyczerpania witalnego u aktywnych zawodowo kobiet i mężczyzn (Quality of life and vital exhaustion among working men and women). *Studia Psychologica* 13 (1): 5-24.
- Polak Ewa. 2016. Jakość życia w polskich województwach – analiza porównawcza wybranych regionów (Quality of life in the Polish provinces – comparative analysis of selected regions). *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy* 48 (416): 66-68.
- Sompolska-Rzechuła Agnieszka. 2013. Jakość życia jako kategoria ekonomiczna (Quality of life as an economic category). *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica* 301 (71): 127-140.
- Straś-Romanowska Maria. 2005. Jakość życia w świetle założeń psychologii zorientowanej na osobę (Quality of life in light of the assumptions of person-oriented psychology). *Kolokwia Psychologiczne* 13: 263-274.
- Straś-Romanowska Maria, Tomasz Frąckowiak. 2007. Rola relacji międzyludzkich w budowaniu jakości życia osób niepełnosprawnych (perspektywa personalistyczno-egzystencjalna). [W] *Rola więzi w rozwoju dzieci i młodzieży niepełnosprawnej* (The role of interpersonal relations in building the quality of life of people with disabilities (personalistic-existential perspective). [In] The role of ties in the development of disabled children and adolescents), ed. J. Patkiewicz, 47-57. Wrocław: Wydawnictwo TWK.

Summary

The purpose of the study is to discuss the quality of life of people from rural areas. The survey was conducted among 68 people living in rural areas in the voivodship of Zachodniopomorskie. In the research the following questionnaires were used: the Quality of Life Questionnaire; Transgression-Related Interpersonal Motivations Inventory (TRIM-12); Life Satisfaction Scale, and a short query, based on the literature of the subject, assessing the material situation of respondents and their opinion about their environment. The results indicate that overall quality of life positively correlates with psychological variables (satisfaction with life and forgiveness) and most indicators of the financial situation of the respondents. Based on the results of the study, it was determined which psychological and economic variables are statistically significant predictors of the overall level of quality of life.

dr Małgorzata Szczeniak
(orcid.org/0000-0002-6637-2304)
Uniwersytet Szczeciński, Instytut Psychologii
ul. Krakowska 69, Szczecin
e-mail: malgorzata.szczeniak@whus.pl

Adres do korespondencji
dr Sylwia Gołąb (orcid.org/0000-0002-6572-9201)
Zachodniopomorski Uniwersytet
Technologiczny w Szczecinie
ul. Żołnierska 47, Szczecin
e-mail: sylwia.golab@zut.edu.pl